

Особливості суїцидальної поведінки військовослужбовців у контексті судово-психологічного дослідження

Марина Міхеєва

кандидат психологічних наук, головний судовий експерт сектору криміналістичних та психологічних досліджень Полтавського відділення, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Полтава, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9943-5810>, e-mail: mary.mikheeva@ukr.net

Висвітлено теоретико-методологічні засади судово-психологічної експертизи самогубств військовослужбовців в умовах воєнного стану, розглянуто особливості їхньої суїцидальної поведінки в контексті експертного аналізу.

Ключові слова: судово-психологічна експертиза; самогубство; особливості суїцидальної поведінки військових.

Peculiarities of Suicidal Behavior of Military Personnel in the Context of Forensic Psychological Research

Maryna Mikheieva

The publication highlights the theoretical and methodological principles of forensic psychological examination of suicides of military personnel under martial law, and examines the features of their suicidal behavior as a factor in expert analysis.

Keywords: forensic psychological examination; suicide; features of suicidal behavior of military personnel.

Актуальність проблеми дослідження зумовлена зростанням рівня небойових утрат у лавах ЗСУ, поміж яких значна частка — самогубства військових.

Посмертна судово-психологічна експертиза як інструмент визначення життєвої траєкторії підекспертного, установлення психічного стану особи перед загибеллю й виявлення чинників, що могли призвести до самогубства, набуває особливого значення в сучасній експертології. Методологічними й теоретичними передумовами дослідження є концептуальні погляди, що висвітлюють загально-наукові принципи аналізу психічних явищ, насамперед особливості реалізації системного підходу до вивчення особистості й міжособистісної взаємодії (О. Байер, Л. Бурлачук, І. Ващенко, В. Воронкова, О. Донченко, Т. Титаренко та ін.); теоретичні розробки в галузі правових аспектів експертології і методичних проблем проведення судово-психологічних експертиз (В. Єгоров, Т. Єгорова, О. Землянська, М. Крюкова, Т. Тамакова, І. Єльховський та ін.); суїцидології і психології суїцидальної поведінки (О. Громико, С. Дюркгейм, О. Колесніченко, Я. Мацегора, Р. Огороков, І. Приходько, Д. Семенова та ін.); військової психології та

педагогіки (Н. Агаєв, І. Паша, Н. Радченко, О. Друзь та ін.).

Акцитуємо, що недостатня розробленість методичних підходів проведення зазначених вище судово-психологічних досліджень саме в умовах воєнного стану (на тлі тривалої участі в бойових діях, постійної загрози життю, втрати побратимів, фізичного та емоційного виснаження військовослужбовців тощо), а також проблемність можливості об'єктивної ретроспективної оцінки внутрішнього життя особистості детермінують необхідність подальшого наукового осмислення цієї проблематики.

Аналіз наукових досліджень проблеми й досвід експертної роботи дає змогу визначити, що суїцидальна поведінка військовослужбовців в умовах воєнного стану має специфічні риси, зумовлені поєднанням інтенсивного бойового стресу, індивідуально-психологічних особливостей і впливу військового середовища. Як підкреслює Е. Шнейдман, суїцид є наслідком нестерпного психічного болю («psychache»), який у воєнних умовах значно посилюється під впливом екстремальних чинників [1].

Однією з важливих особливостей служби в умовах війни є високий рівень психотравматизації, пов'язаний із безпосередньою участю

в бойових діях. Дослідження в галузі військової психології вказують на частотність пост-травматичного стресового розладу військовослужбовців, що підвищує ризик суїцидальної поведінки [2, 3].

Важливою передумовою розвитку суїцидальної поведінки є кумулятивний характер стресу. На відміну від цивільного населення, військові зазнають тривалого й повторюваного впливу травматичних подій, що призводить до поступового виснаження адаптаційних ресурсів. У цьому контексті Г. Сельє підкреслював роль хронічного стресу в розвитку дезадаптаційних станів [4].

У дослідженнях підкреслено специфікаку мотиваційної сфери військовослужбовців. Як зазначає Т. Джойннер у своїй міжособистісній теорії суїциду, поєднання відчуття «тягаря для інших» і соціальної ізоляції може формувати суїцидальний намір. У військових ці чинники часто доповнюються почуттям провини за втрату побратимів і моральними травмами [5].

Однією з особливостей суїцидальної поведінки є латентний характер суїцидальних тенденцій. Військовослужбовці схильні приховувати свої переживання через норми військової субкультури, що орієнтується на витривалість і самоконтроль. Це узгоджується з положеннями судової психології щодо складності виявлення прихованих форм аутоагресії [6, 7].

Наявність зброї й навички її використання значно підвищують імовірність завершених суїцидів, що відзначається в багатьох емпіричних дослідженнях, об'єктом яких є військовослужбовці.

Слід також урахувувати динамічність суїцидального ризику. Умови війни сприяють

різким змінам психічного стану — від відносної стабільності до гострої кризи під впливом окремих подій (утрата, конфлікт, поранення) [8].

Отже, суїцидальна поведінка військовослужбовців під час воєнного стану характеризується високою психотравматизацією, кумулятивним стресом, специфічними мотиваційними чинниками, прихованістю проявів і підвищеною летальністю. Це зумовлює необхідність розроблення спеціалізованих підходів до її діагностики та експертного аналізу.

Перелік джерел посилання

1. Шнейдман Е. С. Самогубство як психічний біль. *Journal of Nervous and Mental Disease*. 1993. Т. 181. № 3. С. 145—147.
2. Громико О., Семенова Д. Проблема суїциду і суїцидальної поведінки в армійському середовищі. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2016. № 4 (31). С. 104—112.
3. Department of Veterans Affairs. Suicide among veterans and military personnel: Facts and prevention strategies. Washington, 2022.
4. Selye H. The stress of life. New York, 1956.
5. Joiner T. Why people die by suicide. Cambridge, 2005.
6. Дюркгейм Е. Самогубство: соціологічне дослідження. Київ, 1998. 519 с.
7. Приходько І., Моцегора Я., Колесніченко О. Типізація індивідуально-психологічних особливостей військовослужбовців, схильних до суїцидальної поведінки. *Психологічні науки*. № 1. 2018. С. 175—201. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnprv_pn_2018_1_16 (дата звернення: 15.04.2026).
8. Землянська О. Особливості посмертної судово-психологічної експертизи. *Право і Безпека*. 2009. Вип. 2. С. 233—238.